

Participatie van ouders bij een OTS- zitting

Studenten:

Annemieke ten Heggeler (3711285),
Daphne Meering (3665593),
Fleur van der Meijs (3702995),
Anne-Vera Wille (3674975)

Begeleidende docent:

Kristien Hepping

Inleverdatum: 19 juni
2013

Bachelorthesis

Pedagogische Wetenschappen

Voorwoord

Voor u ligt het artikel dat een onderzoek naar de participatie van ouders tijdens een OTS-zitting presenteert. De tijd waarin we ons onderzoek hebben uitgevoerd, hebben we als zeer leerzaam ervaren. Gedurende ons onderzoek hebben we meerdere observaties uitgevoerd bij de rechtbank van Arnhem. Wij willen daarom graag van de gelegenheid gebruik maken om de rechtbank Arnhem te bedanken voor de fijne samenwerking en het letterlijk en figuurlijk open stellen van hun deuren. In het bijzonder willen we onze contactpersoon van de rechtbank Arnhem, Kees Peper, bedanken voor de begeleiding en de mogelijkheid die hij ons heeft geboden om onze observaties uit te kunnen voeren. Als laatste gaat onze grote dank uit naar onze scriptiebegeleidster Kristien Hepping, die ons met veel enthousiasme, kennis en inzicht heeft begeleid tijdens ons onderzoek.

Annemieke ten Heggeler (3711285)

Daphne Meering (3665593)

Fleur van der Meijs (3702995)

Anne-Vera Wille (3674975)

Datum: 18 juni 2013

Samenvatting

Inleiding: Er is onderzoek gedaan naar de participatie van ouders tijdens OTS-zaken. De vraagstelling die hierbij centraal staat is: 'In hoeverre worden ouders in de gelegenheid gesteld om te participeren bij een eerste verzoek tot ondertoezichtstelling?'. Er wordt ingegaan op verschillende aspecten van communicatie, waaronder algehele bejegening, gesprekstechnieken, spreekgelegenheid, spreektijd en begrip, waaronder het gebruik van vakjargon, toetsing begrip en het motiveren van de beslissing. *Methode:* Er zijn 36 OTS-zaken bijgewoond in de rechtbank van Arnhem, waarbij de onderzoekers middels observaties onderzoek hebben gedaan. De observaties zijn uitgevoerd door middel van een gestructureerde observatielijst. Zowel eerste verzoeken tot OTS, OTS-verlengingen als een eerste verzoek tot OTS in combinatie met UHP zijn meegenomen. De onderzoekspopulatie bestaat uit N=14 één aanwezige ouder en N=22 beide aanwezige ouders. *Resultaten:* De kinderrechters hebben een correcte algehele houding tegenover de ouders, maken adequaat gebruik van de gesprekstechnieken en geven ouders voldoende gelegenheid om te spreken. Bij aanwezigheid van een advocaat of als ouders het oneens zijn met de reden voor het verzoek, hebben ouders gemiddeld meer spreektijd. In bijna driekwart van de zaken wordt geen gebruik gemaakt van vakjargon door de kinderrechter en in iets minder dan de helft van het aantal zaken toetsen de kinderrechters op verbale wijze of ouders de verschillende aspecten van de zitting begrijpen. In zaken waarin de kinderrechter direct een uitspraak doet over het verzoek, wordt de uitspraak in meer dan driekwart van het aantal zaken gemotiveerd. *Conclusie:* Er kan over het algemeen worden gesteld dat ouders door de kinderrechters van de rechtbank Arnhem in ruime mate in de gelegenheid worden gesteld om te participeren bij een eerste verzoek tot ondertoezichtstelling.

Kernwoorden: OTS-zitting, ouders, participeren, kinderrechter, communicatie, begrip.

2. Algemene inleiding

Sinds de acceptatie van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), kent het internationale recht een verdrag dat specifiek gericht is op de rechten van het kind (Bennett, Hart, & Svevo-Cianci, 2009). Nederland heeft het IVRK in 1990 ondertekend. Dit verdrag houdt in dat ieder kind eigen rechten heeft. Bij maatregelen die het kind betreffen vormen de belangen van het kind de eerste overweging, dit staat vastgesteld in het leidende beginsel van het IVRK (Van der Linden, ten Siethoff, & Zeilstra Rijpstra, 2009). Niet alleen kinderen, maar ook ouders hebben rechten. In Nederland staan de rechten van ouders vastgesteld in het Burgerlijk Wetboek (BW) (Van Luijk, 2008). In het BW staat beschreven dat ouders in beginsel het gezag uitoefenen over het kind, wat betekent dat ouders de primaire verantwoordelijkheid hebben voor de opvoeding en verzorging van het kind (Hemrica & Heyting, 2004; De Jonge, Hepping, & Weijers, 2011). Ouders zijn vrij in de manier waarop zij invulling geven aan het gezag over hun kind (Van der Linden et al., 2009). Echter, deze vrijheid is niet onbeperkt. De overheid heeft de plicht en het recht om ter bescherming van het kind, in te grijpen wanneer het aantoonbaar mis dreigt te gaan (Weijers, 2012).

Vanaf 1905 kan de Nederlandse overheid ingrijpen in het ouderlijk gezag door middel van ontheffing en ontzetting. Deze maatregelen stellen de overheid in de gelegenheid om kinderen aan het gezag van ouder(s) te onttrekken. In 1922 werd een nieuwe maatregel, genaamd de ondertoezichtstelling (OTS), ingevoerd. Deze maatregel maakt het mogelijk om het ouderlijk gezag te beperken in plaats van het gezag volledig te ontnemen (Vlaardingerbroek, 2011). De grondslag van een OTS is geregeld in art. 1:254 BW: 'Indien een minderjarige zodanig opgroeit dat zijn zedelijke of geestelijke belangen of zijn gezondheid ernstig worden bedreigd en andere middelen ter afwending van deze bedreiging hebben gefaald of, naar is te voorzien, zullen falen, kan de kinderrechter hem onder toezicht stellen (...).'

Ieder jaar worden meer dan dertigduizend kinderen onder toezicht gesteld (Teeven, 2013). De OTS is daarmee de meest voorkomende en vooralsnog lichtste kindbeschermingsmaatregel (Bruning, 2011; Verberk & Fuhler, 2006). Doorgaans dient de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) bij de kinderrechter een verzoek tot OTS in (Van der Linden et al., 2009). Voorafgaand aan dit verzoek tot OTS wordt een onderzoek ingesteld naar de noodzaak van deze kindbeschermingsmaatregel en wordt gekeken naar psychische, fysieke en sociaal- emotionele omstandigheden waarin het minderjarige kind verkeert (Gerritse, 2012). Als uit dit onderzoek blijkt dat de situatie in het gezin daadwerkelijk bedreigend is voor de belangen en de gezondheid van het kind, wordt een verzoek tot OTS ingediend. Indien er sprake is van spoedeisende omstandigheden, verwaarlozing of misbruik van het kind, gaat een verzoek tot voorlopige OTS mogelijk gepaard met uithuisplaatsing (UHP) van het kind (Bruning,

2012; Janssen, 2011; Vlaardingerbroek, 2011).

Het verzoek tot OTS wordt behandeld door de kinderrechter op een rechtszitting. Wanneer het verzoek wordt toegewezen moet het principe van ultimum remedium centraal staan (Berends, Campbell, Wijgergangs, & Bijl, 2010). Deze Latijnse term geeft aan dat justitiële of gedwongen hulpverlening alleen gegrond is wanneer alle vormen van vrijwillige hulpverlening uitgeput of (naar verwachting) ontoereikend (zullen) zijn. De OTS maatregel kan voor maximaal één jaar worden opgelegd. Vervolgens kan de maatregel (telkens met één jaar) door de kinderrechter, op verzoek, verlengd worden totdat de minderjarige de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt (Van der Linden et al., 2009).

Voor een rechtszitting aangaande een OTS worden zowel de ouders als het minderjarige kind ter zitting opgeroepen. Bij wet is de kinderrechter verplicht alvorens er een beslissing wordt genomen over het verzoek, de ouders en de minderjarige (indien twaalf jaar of ouder) de gelegenheid te geven hun mening te uiten (Schuytplot, 1999).

Bij de oplegging van een OTS door de kinderrechter wordt het minderjarige kind onder toezicht gesteld van Bureau Jeugdzorg (BJZ) voor de uitvoering van de gezinsvoogdij. Een gezinsvoogd geeft de ouders hulp en steun bij de verzorging en opvoeding van het kind om op die manier de 'ernstige bedreiging' die het kind betreft weg te nemen (van der Linden et al., 2009). Het uiteindelijke doel van een OTS is het herstellen van het zelfstandig uit te voeren ouderlijke gezag (Vlaardingerbroek, 2011).

Tot op heden is er in Nederland relatief weinig onderzoek gedaan naar de betrokkenheid van ouders bij een OTS-zitting in vergelijking met onderzoek naar jeugdstrafzittingen. Peterson-Badali en Broeking (2010) stellen dat ouders vaak niet weten wat zich afspeelt tijdens een jeugdstrafzitting en dat voor ouders het belang van hun aanwezigheid tijdens de strafzitting vaak niet duidelijk is. Ook is gebleken dat wanneer ouders de jeugdstrafzitting als negatief ervaren, dit wordt gecreëerd door het gevoel dat ouders zich ongehoord en onopgemerkt voelen. Gezien de gelijksoortige setting kan verwacht worden dat dit ook geldt voor ouders tijdens een OTS-zaak. Het gevoel van ouders dat ze gehoord worden tijdens een zaak kan vergroot worden wanneer ouders de zaak als positief ervaren (Schuytplot, 1999).

Het is dus van belang dat ouders door de kinderrechter gesteund worden om zo actief mogelijk te kunnen participeren in het proces. Hierbij is het de taak van de kinderrechter om ervoor te zorgen dat de rechtszitting begrijpelijk is voor de ouders (Rap & Weijers, 2011). Dit kan de kinderrechter doen door rekening te houden met het begrip van ouders zodat ouders weten wat hun rol is tijdens een OTS-zitting. Wanneer er op een goed en begrijpelijke manier gecommuniceerd wordt kan de ouderparticipatie tijdens een OTS-zitting worden vergroot (Schuytplot, 1999). Zodoende staat in dit onderzoek de volgende hoofdvraag centraal: *'In hoeverre worden ouders in de*

gelegenheid gesteld om te participeren bij een eerste verzoek tot ondertoezichtstelling?'. Aan de hand van twee deelvragen wordt getracht antwoord te geven op de hoofdvraag. De eerste deelvraag luidt: 'Hoe verloopt de communicatie van de kinderrechter richting ouders tijdens een eerste verzoek tot ondertoezichtstellingzitting?' De tweede deelvraag luidt: 'In welke mate tracht de kinderrechter een eerste verzoek tot ondertoezichtstelling begrijpelijk te maken voor de ouders?'

2.1 Communicatie

Uit de literatuur blijkt dat een aantal aspecten in de communicatie van de kinderrechter richting de ouders van belang zijn om ouders in de gelegenheid te stellen zo actief mogelijk te participeren tijdens een OTS-zitting. De aspecten die in dit onderzoek zijn gebruikt om de communicatie te toetsen zijn: 'de algehele houding van de kinderrechter', 'gesprekstechnieken van de kinderrechter' en 'de spreekgelegenheid en spreektijd van de ouders'.

In de eerste plaats is de algehele houding van de kinderrechter van belang om communicatie in een inter-persoonlijke relatie tussen de kinderrechter en de ouders te bewerkstelligen (Schreijenberg, Timmermans, & Homburg, 2011; Tyler, 2006). Het contact met de ouder veronderstelt primaire interesse. Die interesse betreft het bespreken van de huidige situatie in het gezin, de persoonlijke omstandigheden en de belevingskant van de ouders (Weijers, 2004). Het respectvol omgaan met ouders en het tonen van interesse speelt een grote rol bij het gevoel dat ouders gehoord worden (Rap & Weijers, 2011).

Het tweede aspect dat van belang is voor een goede communicatie, is dat ouders aan het woord komen tijdens de rechtszitting (Bruijns, 2005). Uit onderzoek naar jeugdstrafzaken blijkt dat een dialoog de actieve participatie van de betrokken partijen vergroot (Weijers, 2004). Gezien de gelijksoortige setting wordt verwacht dat het streven naar een dialoog in een civiele zaak als een OTS ook van toepassing is. Schuytplot (1999) suggereert dat wanneer ouders regelmatig aan het woord worden gelaten door de rechter, dit ervoor zorgt dat ouders actief blijven participeren tijdens de rechtszitting (Schuytplot, 1999).

Het laatste aspect dat van belang is voor een goede communicatie is het toepassen van bepaalde gesprekstechnieken door de kinderrechter. Volgens Forrester en collega's (2007) zijn het stellen van zowel open- als gesloten vragen, reflecteren en empathie tonen belangrijke gesprekstechnieken om zo een volwaardige participatie van ouders te bewerkstelligen. Om de communicatie zo goed mogelijk te laten verlopen moet een kinderrechter zijn keuze voor een open of gesloten vraag afstemmen op het niveau van de ouders (Delfos, 2010). Open vragen geven ouders een grote vrijheid in de formulering van hun antwoord. Echter, het wordt door ouders vaak lastig gevonden om

door te hebben wat de ander aan informatie nodig heeft en dit onder woorden te brengen. Bij gesloten vragen krijgen ouders daarentegen weinig ruimte om een antwoord met eigen inbreng te formuleren. Gesloten vragen kunnen wel van groot belang zijn om het begrip van ouders te toetsen (Lang & van der Molen, 2003; Delfos, 2010). Tevens kan door middel van parafraseren de communicatie van de kinderrechter richting ouders worden verduidelijkt (Bryant, 2009). Een parafrase is een 'vertaling' van de essentie van hetgeen dat ouders hebben gezegd. Door een parafrase laat de kinderrechter aan ouders zien dat er naar hen geluisterd wordt (Lang & van der Molen, 2003). Onderzoek toont aan dat er niet altijd passende gesprekstechnieken worden gebruikt door de rechter, waardoor er vaak op een confronterende manier met ouders wordt gecommuniceerd (Forrester, McCambridge, Waissbein, & Rollnick, 2008). Ouders voelen zich in deze situatie niet gehoord (Forrester et al., 2007; Forrester et al., 2008).

2.2 Begrip

Met betrekking tot de tweede deelvraag wordt er gekeken naar hoe de kinderrechter het begrip van ouders tracht te vergroten. Onder het begrijpelijk maken van een OTS-zitting wordt het begrip van de ouders over verschillende aspecten van de rechtszitting verstaan. De volgende aspecten zijn van belang om het begrip van ouders te vergroten: 'minimaliseren van juridisch jargon', 'het toetsen van begrip van de ouders door de kinderrechter' en 'het motiveren van de beslissing van de kinderrechter'. Het gaat hier dus niet om begrip voor de situatie of gevoelens van ouders door de kinderrechter. Uit onderzoek blijkt dat ouders moeilijkheden kunnen ondervinden met betrekking tot het begrijpen van de rechtszitting (Everwijn, Lindenberg, Reitsma, & Walberg, 2011; Gommer, 2008; Saywitz, Jaenicke, & Camparo, 1990; Schuytplot, 1999). Ouders die niet begrijpen wat er wordt gezegd tijdens de rechtszitting, blijken in mindere mate in staat te participeren (Schuytplot, 1999).

Met juridisch jargon wordt het taalgebruik binnen de rechtelijke macht, de vaktaal, bedoeld (Boon & Geeraerts, 2005). Het is belangrijk dat de kinderrechter het gebruik van moeilijke woorden beperkt en opheldering verstrekt over afkortingen. Uit diepte interviews met ouders is gebleken dat ze bijvoorbeeld onvoldoende begrijpen wat een OTS inhoudt. Ouders lijken te weten wat een OTS betekent maar naarmate de zaak vordert, blijkt echter dat veel ouders toch een onjuiste opvatting hebben over het begrip OTS (Clemens Schröner, Rijksen, & Stolp, 1971; Schuytplot, 1999). Het is belangrijk dat ouders vakjargon en moeilijke woorden begrijpen, zodat de zaak soepel kan verlopen en de ouders snappen waar de rechter het over heeft (Schuytplot, 1999). De uitleg van juridisch jargon, afkortingen en moeilijke woorden is dus een belangrijke dimensie in de rechtszaal en de rechter speelt hierin een cruciale rol (Weijers, 2004).

Het tweede aspect om het begrip van ouders te vergroten is het toetsen van dat

begrip. Het begrip van ouders kan zowel impliciet als expliciet worden getoetst door de kinderrechter. In dit onderzoek komt enkel het expliciet toetsen van begrip aan bod vanwege het feit dat deze vorm van begrip beter te observeren is. De kinderrechter kan het begrip van ouders expliciet toetsen door na te vragen of ze daadwerkelijk hebben begrepen wat er is gezegd. Wanneer dit niet het geval is kan de kinderrechter hier op inhaken. Uit onderzoek blijkt dat bij ouders met een verstandelijke beperking de informatiebehoefte laag ligt en ze daardoor niet snel naar informatie zullen vragen. Zij zijn in sterkere mate afhankelijk van anderen (Boschman, 2005). Zodoende vergt het, bij sommige ouders, extra inspanning van de kinderrechter om het begrip te toetsen en de uitleg af te stemmen op het niveau van ouders. Rap & Weijers (2011) tonen in hun onderzoek naar jeugdstrafzittingen aan dat jongeren een zitting eerder als objectief en eerlijk beschouwen wanneer de communicatie begrijpelijk is. Gezien de gelijksoortige setting kan verwacht worden dat dit ook geldt voor ouders tijdens een OTS-zitting.

Het laatste aspect dat het begrip van ouders kan vergroten is het motiveren van de door de kinderrechter genomen beslissing. Rap & Weijers (2011) tonen in onderzoek naar jeugdstrafzittingen aan dat het belangrijk is dat de rechter zijn beslissing duidelijk motiveert op een wijze die voor de jongere begrijpelijk is. Daarnaast blijkt dat er sprake is van een beter inzicht in het eigen gedrag als de uitleg voor het opleggen van een bepaalde sanctie begrijpelijk is. Ook hier wordt verondersteld dat de resultaten van dit onderzoek toepasbaar zijn in het civielrechtelijke kader gezien de gelijksoortige setting (Janssen, 2011). Door een begrijpelijke uitleg van de redenen voor het opleggen van de maatregel zullen ouders een beter inzicht krijgen in de situatie waardoor ouders wellicht in zullen zien dat de OTS noodzakelijk/gerechtvaardigd is. Het is daarom van belang dat er speciale aandacht wordt besteed aan de motivering van de beslissing (Poorter & van Roosmalen, 2009).

3. Methode

Voorafgaand aan het onderzoek in de rechtbank van Arnhem, is een literatuurstudie gedaan om wetenschappelijke kennis over het onderwerp te vergroten. Nadat er een overeenkomst is gesloten met de Universiteit van Utrecht en de rechtbank van Arnhem, is besloten dat de data in de periode van 4 maart 2013 tot 22 april 2013 wordt verzameld. De dataverzameling voor dit onderzoek betreft zaken met een eerste verzoek tot OTS. De OTS-zittingen hebben plaatsgevonden op iedere maandagochtend van 09.00 tot 12.00 uur, met eventuele uitloop naar 13.30 uur.

De OTS-zaken zijn op de afgesproken data bijgewoond door wisselende duo's. Door beide duo's zijn in totaal 36 OTS-zaken bijgewoond. Tijdens de zaken is er individueel een observatieformulier ingevuld (zie Bijlage 2). De ene onderzoeker in het

duo richtte zich op de eerste deelvraag (betreft 'communicatie'), de andere onderzoeker op de tweede deelvraag (betreft 'begrip').

Probleemstelling

In dit onderzoek is voor het beantwoorden van de centrale hoofdvraag de participatie van ouders opgesplitst in twee deelbegrippen. In de eerste deelvraag staat het deelbegrip 'communicatie' centraal en wordt onderzocht hoe de communicatie tussen kinderrechter en ouder(s) verloopt. Deze vorm van communicatie tijdens de rechtszitting kan omschreven worden als 'institutionele communicatie'. Hiermee wordt de interactie binnen een institutionele context bedoeld, welke vaak volgens vaste regels en patronen verloopt. Er is een wederzijdse afhankelijkheid van de deelnemers voor een goede interactie tussen beiden (Ippel & Heeger-Hertter, 2006). In de tweede deelvraag staat het begrip 'begrip' centraal en wordt onderzocht in hoeverre ouders verschillende aspecten van de zitting begrijpelijk vinden.

Onderzoeksinstrument en operationalisatie

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een observatieformulier als onderzoeksinstrument, waarbij er twee verschillende begrippen zijn geobserveerd.

Op het observatieformulier is het eerste deelbegrip 'communicatie' opgesplitst in een aantal onderdelen die op het formulier te vinden zijn onder de kopjes inhoud, communicatie en gesprekstechnieken. Aan de hand van deze onderdelen op het observatieformulier wordt ingegaan op 'de algehele houding van de kinderrechter', 'gesprekstechnieken van de kinderrechter' en 'spreekgelegenheid en spreektijd van ouders'. Om de 'algehele houding' te toetsen is er gekeken in hoeverre de kinderrechters de ouders welkom heten wanneer zij de zaal binnentreden, de aanwezigen in de rechtszitting worden voorgesteld, de functie van de aanwezigen wordt uitgelegd, de reden van de zaak wordt uitgelegd en als laatste in hoeverre de reden van de aanwezigheid van de ouders wordt uitgelegd. Om het aspect 'de gesprekstechnieken van de kinderrechter' te toetsen, is specifiek gekeken naar de soort vragen die de kinderrechter stelt. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen open en gesloten vragen. Daarnaast is gekeken naar de gesprekstechnieken parafraseren, interesse tonen en begrip tonen voor het verhaal van ouders. Om het laatste aspect, 'spreekgelegenheid en spreektijd', van communicatie te toetsen is bij spreekgelegenheid allereerst gekeken naar de ruimte die ouders krijgen om hun verhaal te doen. Hiermee wordt bedoeld dat de kinderrechters stiltes laten vallen om de ouders hun verhaal te laten doen. Tevens is er gekeken naar de mate waarin ouders mogen uitspreken en de mate waarin ouders ruimte krijgen om vragen te stellen. De spreektijd van ouders is per zaak bijgehouden met een stopwatch. Op deze manier wordt gekeken of ouders de gelegenheid hebben om

hun verhaal te doen.

Het tweede deelbegrip is 'begrip', hiermee wordt bedoeld in hoeverre ouders begrijpen wat er door de kinderrechter wordt gezegd tijdens de OTS-zitting. Het deelbegrip 'begrip' is op het observatieformulier opgesplitst in 'het gebruik van vakjargon', 'het toetsen van begrip' van de kinderrechter richting ouders en als laatste 'het motiveren van de beslissing'. Om het aspect 'het gebruik van vakjargon' te toetsen is bijgehouden hoe vaak de kinderrechter gebruik maakt van juridisch jargon. Naast vakjargon is er ook gekeken naar het gebruik van moeilijke woorden en/of afkortingen. Om het aspect 'toetsen van begrip' te toetsen is onderzocht of de kinderrechter controleert en/of nagaat of de ouders begrijpen wat er is besproken. Binnen dit aspect is ook gekeken naar de wijze waarop een kinderrechter spreekt, dit is gedaan door te kijken naar het tempo van spreken. Om het laatste aspect, 'motiveren van beslissing', te toetsen is gelet of, en op welke wijze de kinderrechter zijn/haar uitspraak motiveert.

Naast de onderdelen uit de observatielijst die gebruikt zijn voor de twee deelvragen, is er ook algemene informatie over de zitting en de aanwezigen genoteerd. De algemene gegevens van de zaak, de aanwezigen, de persoonlijke omstandigheden en de houding van ouders zijn kort genoteerd, om zo een volledige beeld te krijgen van de zaak.

Populatie/steekproef

De onderzoekers zijn geselecteerd door de Universiteit van Utrecht om de rechtbank van Arnhem te benaderen voor het onderzoek. De onderzoeksgroep betreft ouders van minderjarigen die aanwezig zijn bij een OTS-zitting in de rechtbank van Arnhem. Er is een onderscheid gemaakt tussen de geobserveerde, aanwezige ouder(s): één ouder (N=14)¹ of twee ouders aanwezig zijn (N=22). Deze ouder(s) is/zijn ter zitting verschenen vanwege een eerste verzoek tot OTS, een OTS-verlenging of een eerste verzoek tot OTS in combinatie met uithuisplaatsing (UHP).

Daarnaast behoren ook de vijf geobserveerde kinderrechters, die deze zaken hebben behandeld, tot de onderzoeksgroep. Het gaat hierbij om vier vrouwelijke kinderrechters en één mannelijke kinderrechter. Er zijn enkel zaken bijgewoond waarbij ouders toestemming hebben gegeven voor de aanwezigheid van de onderzoekers.

Wijze van dataverzameling en -analyse

Tijdens dit onderzoek is gebruik gemaakt van zowel kwalitatieve als kwantitatieve dataverzamelmethode. Kwalitatief onderzoek wordt gebruikt om informatie te verzamelen over motieven, denkbeelden, gedrag en emoties (Baarda, 2005). Kwantitatief onderzoek wordt gebruikt om inzicht te geven in hoeveelheden en biedt

¹ N = het aantal zaken waarin één of beide ouders aanwezig zijn

tevens een cijfermatig inzicht (Verhoeven, 2011). Bij de eerste deelvraag over communicatie is gebruik gemaakt van zowel een kwantitatieve als een kwalitatieve benadering. De gesprekstechnieken 'parafraseren', 'interesse tonen' en 'begrip tonen' zijn op kwantitatieve wijze bijgehouden aan de hand van drie antwoordcategorieën (niet, weinig/matig, veel). Ook 'spreekgelegenheid' is bijgehouden aan de hand van drie antwoordcategorieën (ja, nee, gedeeltelijk). Bij 'spreektijd' is per zaak met een stopwatch bijgehouden hoeveel minuten ouders aan het woord komen. Deze gegevens leveren een cijfermatig inzicht, wat deels leidt tot een kwantitatief onderzoek. De aantekeningen die zijn gemaakt bij de observatie van de aspecten 'algehele houding van de kinderrechter', 'gesprekstechnieken' en de 'spreekgelegenheid' zijn kwalitatief.

Eveneens is bij de tweede deelvraag over begrip gebruik gemaakt van een kwantitatieve en een kwalitatieve benadering. De kwantitatieve benadering betreft de aspecten 'toetsing van het begrip' en het 'motiveren van de beslissing'. Deze twee aspecten zijn onderzocht door middel van drie antwoordcategorieën (ja, nee, gedeeltelijk). Ook het gebruik van vakjargon, moeilijke woorden en/of afkortingen door de rechter zijn gemeten aan de hand van drie antwoordcategorieën (niet, weinig/matig, veel). De aantekeningen die zijn gemaakt bij de observaties van al deze onderdelen zijn kwalitatief.

Maatschappelijke, wetenschappelijke relevantie en ethische relevantie

Er is tot op de dag van vandaag veel onderzoek gedaan naar de participatie van ouders tijdens jeugdstrafrechtzaken, in tegenstelling tot onderzoek over de participatie van ouders tijdens civiele zaken. Echter, het is maatschappelijk relevant om hier onderzoek naar te doen, want op deze manier wordt er meer inzicht verkregen in de participatie van ouders tijdens een OTS-zitting. Hierdoor kunnen de kinderrechters mogelijk bewuster worden van hun gedrag richting ouders wat leidt tot een mogelijk beter begrip van de ouders van de zaak. Een mogelijk gevolg hiervan is dat ouders beter kunnen participeren en dus een actievere inbreng hebben in de zaak.

Tevens is dit onderzoek ook wetenschappelijk relevant, aangezien er ook gebruik is gemaakt van het verzamelen van kwalitatieve gegevens in de rechtbank van Arnhem. In het verleden is er relatief weinig kwalitatief onderzoek gedaan ten opzichte van kwantitatief onderzoek naar de ouderparticipatie tijdens een OTS-zitting.

Tot slot is het ethisch relevant om rekening te houden met de privacy van ouders, het kind en het mogelijke leed dat ouders en kind kunnen ervaren. Er wordt over het algemeen tijdens de OTS-zaken in de rechtbank van Arnhem rekening gehouden met de privacy van ouders doordat de kinderrechter expliciet vraagt of de ouders bezwaar hebben tegen de aanwezigheid van de onderzoekers.

Betrouwbaarheid en validiteit

Observatie levert in veel gevallen minder vertekende en meer valide onderzoeksresultaten op dan andere dataverzamelingmethoden (Landsheer et al., 2003). Na afloop van een OTS-zaak zijn de observatieformulieren van de onderzoekers met elkaar vergeleken en becommentarieerd, waardoor de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid en de kwaliteit van de dataverzameling wordt vergroot. Echter, de subjectieve waarneming van de onderzoekers kan de betrouwbaarheid van het onderzoek wellicht beïnvloeden.

De interne en externe validiteit blijven in dit onderzoek beperkt omdat het onderzoek op kleine schaal heeft plaats gevonden (N=36). Daarnaast is er sprake van een selecte steekproef omdat zowel de rechtbank als de participanten van dit onderzoek geselecteerd zijn. Dit zou ervoor kunnen zorgen dat de resultaten van dit onderzoek niet generaliseerbaar zijn (Landsheer et al., 2003).

4. Resultaten

Allereerst worden de algemene aspecten van de ouderparticipatie tijdens OTS-zaken besproken om op deze manier een volledig beeld te schetsen van de context waarin de resultaten zijn verkregen. Vervolgens worden de resultaten van de eerste deelvraag over communicatie besproken. Als laatste worden de resultaten van de tweede deelvraag over begrip besproken, waarbij wordt gekeken in welke mate de kinderrechter het begrip van ouders tracht te vergroten.

4.1 Algemene gegevens over de OTS-zittingen in de rechtbank van Arnhem

Ouders die worden opgeroepen voor een OTS-zitting ontvangen een schriftelijke oproep waarin staat vermeld wanneer het verzoek tot OTS behandeld zal worden (zie Bijlage 1). Eenmaal aanwezig in de rechtbank van Arnhem melden ouders zich bij de bode. Een OTS-zaak is in beginsel een besloten zaak. Kinderen die verhoord worden, worden voorafgaand aan de zaak alleen de zaal in geleid. Na het kinderverhoor verlaat het kind de rechtszaal en benoemt de bode alle personen die belang hebben bij de behandeling van de zaak aanwezig te zijn. Vervolgens betreden ouder(s), verzoeker(s) en overige aanwezigen de rechtszaal. Zowel de kinderrechter als griffier zijn gekleed in toga en er wordt gebruik gemaakt van naambordjes met functieaanduiding.

In de rechtbank van Arnhem zijn in totaal zes OTS-zittingen, waarop 36 zaken zijn behandeld, bijgewoond. Van de 36 zaken die zijn bijgewoond zijn er twintig eerste OTS verzoeken (55,6%), drie verzoeken tot verlenging van OTS (8,3%) en dertien eerste verzoeken tot OTS in combinatie met een verzoek tot UHP (36,1%). Deze 36 OTS-zaken zijn behandeld door vier verschillende vrouwelijke kinderrechters en één

mannelijke kinderrechter. Over het algemeen wordt er bij een zaak een vaste volgorde van behandeling gehanteerd en zijn er vaste plaatsen voor de aanwezigen.

De duur van de geobserveerde OTS-zaken is gemiddeld 21 minuten en 15 seconden (dit wordt aangeduid als 21:15). De OTS-zaken waarbij een eerste verzoek tot OTS wordt behandeld liggen qua duur onder dit gemiddelde, namelijk 19:33 minuten². De duur van een OTS-verlenging en eerste verzoek tot OTS in combinatie met UHP liggen boven het gemiddelde, namelijk respectievelijk 26:10 minuten³ en 23:16 minuten⁴.

In zeven van de geobserveerde zaken waren veertien gehuwde/samenwonende ouders aanwezig, in alle zeven zaken waren dus beide ouders aanwezig. In de overige 29 geobserveerde zaken waren in totaal 44 gescheiden/uit elkaar zijnde ouders aanwezig, waarvan in vijftien zaken de gescheiden/uit elkaar zijnde ouders beide aanwezig waren. In de overige veertien zaken was enkel de vader of moeder aanwezig (zie Tabel 1).

Tabel 1.

Aanwezigheid en Burgerlijke Staat van Ouder(s) in de Rechtbank van Arnhem.

Aanwezigheid	Burgerlijke staat	Aantal zaken	Aantal aanwezigen ouders
Beide ouders aanwezig	Gehuwd/samen	7	14
Beide ouders aanwezig	Gescheiden/uit elkaar	15	30
Eén ouder aanwezig	Gescheiden/uit elkaar	14	14
Totaal ⁵		36	58

In zestien van de 36 geobserveerde zaken (44,4%) wordt er door één ouder of door beide ouders gebruikt gemaakt van een advocaat. In totaal is er acht keer enkel een advocaat voor moeder aanwezig, drie keer enkel een advocaat voor vader, drie keer een advocaat voor de ouders gezamenlijk en in twee zaken is er zowel voor moeder als voor vader een eigen advocaat aanwezig.

Als alle partijen gehoord zijn, gaat de kinderrechter over tot het nemen van een beslissing. In meer dan de helft (63,9%) van de geobserveerde zaken wordt door de kinderrechter direct uitspraak gedaan en wordt het verzoek tot OTS en/of UHP toegewezen. In ongeveer een derde (27,8%) van de geobserveerde zaken wordt het verzoek aangehouden vanwege de complexiteit van de zaak. In twee zaken (5,6%)

² Minimum = 7:00 minuten, maximum = 40:00 minuten

³ Minimum = 15:00 minuten, maximum = 41:00 minuten

⁴ Minimum = 5:00 minuten, maximum = 44:00 minuten

⁵ Het totaal aantal aanwezige ouders is niet gelijk aan het totaal aantal zaken, aangezien het per zaak verschilt of er 1 of 2 ouder(s) aanwezig is (zijn).

wordt het verzoek deels toegewezen en deels aangehouden en in slechts één zaak (2,8%) wordt het verzoek tot OTS direct afgewezen (zie tabel 2). De verzoekende partij tijdens deze zaak is de biologische moeder van het kind.

Tabel 2.

Het Aantal zaken en de gemaakte Beslissing daarbij.

Beslissing	Aantal zaken (N)
Verzoek toegewezen	23
Verzoek afgewezen	1
Verzoek aangehouden	10
Verzoek deels toegewezen en deels aangehouden ⁶	2

4.2 Communicatie van de kinderrechter richting ouders op de OTS-zitting

Uit de resultaten van de algehele houding van de kinderrechter blijkt dat alle vijf de kinderrechters ouders welkom heten wanneer ouders de zittingszaal binnentreden. De kinderrechter zegt bijvoorbeeld: '*Goedemorgen*' of '*Goedemorgen allemaal*' en wijst de ouders vervolgens een plek toe. Daarop volgend stellen drie van de vijf kinderrechters de andere aanwezigen in iedere zaak voor, bijvoorbeeld: '*Ik ben de kinderrechter, dit is de griffier, daar zit de RvdK*'. De overige twee kinderrechters stellen enkel de griffier in geen enkele zaak voor. De functie van de aanwezigen wordt door twee van de vijf kinderrechters uitgelegd aan de ouders. De rol van de onderzoekers wordt in dertig van de 36 zaken (83,3%) toegelicht. In zes zaken gebeurt dit niet waardoor ouders niet expliciet de gelegenheid krijgen om de aanwezigheid van de onderzoekers te weigeren. Verder is geobserveerd dat vier van de vijf kinderrechters de reden van de zaak uitleggen. De kinderrechter die de reden van de zaak niet uitlegt, laat dit vaak uitleggen door de verzoekende partij, de RvdK. Ook is geobserveerd dat geen enkele kinderrechter de reden van de aanwezigheid van de ouders uitlegt. De meeste kinderrechters hebben een hartelijke uitstraling en spreken vriendelijk. Er is echter één uitzondering geobserveerd, want deze kinderrechter spreekt af en toe wat strenger en kijkt norser. Door de houding van deze kinderrechter krijgen de zaken een formelere sfeer.

Gesprekstechnieken van de kinderrechter

In Tabel 3 is te zien dat vier van de vijf kinderrechters in gemiddelde mate⁷ open vragen stellen aan de ouders. Een voorbeeld van een dergelijke vraag is: '*Wat vindt u van het verzoek?*'. Eén kinderrechter stelt in bovengemiddelde mate 'open' vragen. Deze kinderrechter geeft na de zitting aan de onderzoekers aan dat hij een eigen

⁶ Toewijzen van het verzoek tot OTS en het verzoek tot UHP aanhouden

⁷ 'Gemiddeld' = vier open vragen (zie tabel 3) met een standaard afwijking van één open vraag

gesprekstechniek hanteert met merendeels 'open' vragen. Op deze manier probeert de kinderrechter meer in te gaan op de gevoelens en gedachten van ouders.

Tabel 3.

De mate waarin de Kinderrechters Open en Gesloten Vragen stellen aan Ouders.

	Totaal aantal zaken per kinderrechter (N)	Gemiddeld aantal 'open' vragen per zaak	Gemiddeld aantal 'gesloten' vragen per zaak
Kinderrechter A	11	3	6
Kinderrechter B	8	3	4
Kinderrechter C	8	3	4
Kinderrechter D	3	5	7
Kinderrechter E	6	8	2
Totaal	36	4	5

Drie van de vijf kinderrechters stellen in gemiddelde mate⁸ 'gesloten' vragen, hierbij wordt bijvoorbeeld de vraag: '*Klopt het dat...?*', '*Bent u het daarmee eens?*' gesteld. Deze kinderrechters starten over het algemeen met 'open' vragen en vragen vervolgens middels 'gesloten' vragen door. Van de overige twee kinderrechters stelt de ene kinderrechter in benedengemiddelde mate 'gesloten' vragen en de andere in bovengemiddelde mate.

Opvallend is dat één kinderrechter in één zaak overwegend 'suggestieve' vragen als: '*Dus u kunt het niet zien als steuntje in de rug?*' stelt. Daarnaast stellen drie van de vijf kinderrechters in vier specifieke zaken meer 'gesloten' vragen dan gemiddeld. In deze zaken betrof het kinderrechters die te maken hadden met verstandelijke beperkte ouders en met ouders die beperkt Nederlands spreken.

Door vier van de vijf kinderrechters wordt veel geparafraseerd (zie Tabel 4). Een voorbeeld van een dergelijke parafrase is: '*Ik begrijp uit uw verhaal dat...'*. Overigens wordt er door drie van de vijf kinderrechters opvallend veel geparafraseerd bij de zaken met verstandelijk beperkte ouders en zaken met ouders die beperkt Nederlands spreken. Dit wordt gedaan door bijvoorbeeld te zeggen: '*Alles op een rijtje betekent dit dus..'*. In deze zaken wordt een parafrase of een samenvatting in de meeste gevallen gevolgd door een gesloten vraag. Hierbij wordt bijvoorbeeld de vraag gesteld: '*Begrijpt u dat?*'. Opvallend is dat één kinderrechter aangeeft dat ze voor haar eigen begrip graag samenvat. Dit doet ze door te zeggen: '*Nog even voor mijn begrip..'*.

Drie van de vijf kinderrechters tonen veel interesse in het verhaal van ouders (zie Tabel 4). Dit laten ze blijken door ouders goed aan te kijken, te knikken, mee te

⁸ 'Gemiddeld' = vijf gesloten vragen (zie tabel 3) met een standaard afwijking van één gesloten vraag

schrijven en door tekens als: 'Hmm..', 'Ja...ja'. De andere twee kinderrechters lijken weinig tot matig interesse te tonen. Kinderrechter B laat haar interesse op een andere manier blijken door veel mee te schrijven, dit gaat echter ten koste van het aankijken van de ouders. Kinderrechter C lijkt snel geïrriteerd als een ouder meerdere malen door het verhaal van de kinderrechter spreekt, ze kijkt de ouder naar gelang van tijd steeds minder aan.

Tabel 4.

De mate waarin de Kinderrechters Parafraseren/Samenvatten, Interesse tonen in het Verhaal van Ouders en Begrip tonen voor het Verhaal van Ouders⁹.

	Totaal aantal zaken per kinderrechter (N)	Parafraseren/samenvatten	Interesse tonen	Begrip tonen
Kinderrechter A	11	2	3	2
Kinderrechter B	8	3	2	1
Kinderrechter C	8	3	2	3
Kinderrechter D	3	3	3	3
Kinderrechter E	6	3	3	3

Drie van de vijf kinderrechters tonen veel begrip voor het verhaal van de ouders. Dit doen de kinderrechters door te zeggen: 'Wat een moeilijke situatie is het, hè?', of 'Ik kan me voorstellen hoe dat voelt'. Eén van de vijf kinderrechters toont weinig tot matig begrip en één kinderrechter toont in meerderheid van de zaken geen begrip. Overigens geeft één kinderrechter ouders in één zaak een compliment.

Uit de resultaten blijkt dat kinderrechters C, D en E veel gebruik maken van de genoemde gesprekstechnieken om de communicatie naar ouders te verduidelijken. Echter, kinderrechter C toont minder interesse in het verhaal van ouders dan kinderrechter D en E. Kinderrechter A en B maken in wisselende mate gebruik van de gesprekstechnieken.

Spreekgelegenheid

Om de spreekgelegenheid te onderzoeken is naar drie aspecten gekeken. De resultaten van het eerste aspect laten zien dat de kinderrechters in alle zaken de ouders ruimte geven om hun verhaal te doen. Ook in de zaken (N=16) waar een advocaat aanwezig is, krijgen de ouders ruimte om hun verhaal te doen. Echter, in drie van deze zestien zaken heeft de advocaat het woord gedaan voor de ouders, ondanks dat de kinderrechter de ouders wel ruimte heeft geboden. Ouders gaven in deze zaken duidelijk

⁹ NB: 1 = kinderrechter gebruikt de gesprekstechniek *niet*, 2 = kinderrechter gebruikt de gesprekstechniek *weinig tot matig*, 3 = kinderrechter gebruikt de gesprekstechniek *veel*.

aan zelf niet te willen spreken. Daarnaast is er één opvallende zaak geobserveerd, waarbij de kinderrechter de moeder geen ruimte geeft om te spreken. De reden hiervoor is onduidelijk. Dezelfde kinderrechter beperkt in een andere zaak de spreekgelegenheid van gehuwde ouders door te vragen: *'Wie van jullie gaat het woord doen, vader of moeder?'*. De andere vier kinderrechters geven ouders in elke zaak de ruimte om hun verhaal te doen door een dergelijke vraag te stellen: *'Wat wilt u zeggen over het verzoek?'* .

De resultaten van het tweede aspect laten zien dat in dertig van de 36 zaken de kinderrechters ouders laten uitspreken gedurende een zaak. Het komt dus zelden voor dat de kinderrechters de ouders onderbreken tijdens hun verhaal. In zes zaken, behandeld door vier kinderrechters, is dit wel voorgekomen, wanneer er door de ouders irrelevante informatie wordt verteld. Een dergelijk opmerking wordt dan gemaakt door deze kinderrechter: *'Ik ga u even onderbreken want ik wil dat u even naar mij luistert'*. De andere kinderrechter laat in alle zaken de ouders uitspreken. Een opvallend gegeven is dat twee van de vijf kinderrechters veel geduld hebben bij het laten uitspreken van een moeder die slecht Nederlands spreekt. De andere drie kinderrechters hebben geen zaak gehad waarin deze situatie zich voordeed.

De resultaten van het derde aspect laten zien dat wanneer het einde van de zaak nadert, ouders in 28 van de 36 zaken in de gelegenheid worden gesteld om vragen te stellen. Twee van de vijf kinderrechters geven in alle zaken ouders de gelegenheid om vragen te stellen. De kinderrechters doen dit in de meeste gevallen door een vraag te stellen aan de ouders (zie Tabel 5), bijvoorbeeld: *'Heeft u gezegd wat u wilt zeggen?'*. In zes zaken laten de kinderrechters stiltes vallen en kijken de ouders aan waarna de ouders zelf iets vragen. In slechts twee zaken vragen ouders uit zichzelf iets aan de kinderrechter. Hierbij wordt dus niet expliciet ruimte gegeven door de kinderrechters om vragen te stellen, maar het wordt wel door de kinderrechters toegelaten als ouders op eigen initiatief een vraag stellen.

Tabel 5.

De mate waarin Kinderrechters Ouders in de Gelegenheid stellen om Vragen te stellen.

	Totaal aantal zaken per kinderrechter (N)	Aantal zaken: ruimte voor vragen	Rechter: 'Zijn er nog vragen?'	Rechter laat stiltes vallen	Ouders stellen vragen
Kinderrechter A	11	8	4	4	-
Kinderrechter B	8	4	1	2	1
Kinderrechter C	8	7	6	-	1
Kinderrechter D	3	3	3	-	-
Kinderrechter E	6	6	6	-	-
Totaal	36	28	20	6	2

Spreektijd

Uit de resultaten blijkt dat de spreektijd van ouders per zaak varieert. De resultaten van de geobserveerde OTS-verlengingen zijn niet meegenomen in de resultaten van spreektijd, omdat er slechts een beperkt aantal OTS-verlengingen zijn bijgewoond (N=3). De onderstaande resultaten zijn zodoende gebaseerd op de eerste OTS verzoeken (N=20) en de eerste OTS verzoeken in combinatie met UHP (N=13).

Zoals eerder gezegd krijgen vrijwel alle ouders de gelegenheid om te spreken van de kinderrechter. In zaken waarbij één ouder aanwezig is (N=11), maakt deze ouder in tien zaken gebruik van deze gelegenheid (zie Tabel 6). In zaken waarbij beide ouders aanwezig zijn (N=22), maken ouders in twintig zaken gebruik van deze gelegenheid. In vijftien van deze zaken spreken beide ouders en in de overige vijf zaken spreekt enkel één ouder.

Op het moment dat tijdens een zaak één ouder aanwezig is (N=11), is de spreektijd van deze ouder gemiddeld 3:18 minuten¹⁰. Wanneer beide ouders tijdens de zaak aanwezig zijn (N=22), waarbij zowel vader als moeder spreken, is de gemiddelde spreektijd van vader en moeder samen 2:36 minuten¹¹. Wanneer de beide ouders aanwezig zijn maar slechts één ouder (vader of moeder) spreekt, is de gemiddelde spreektijd 3:46 minuten¹². Zie Bijlage 3 voor een overzicht van alle spreektijden van ouders per zaak.

De duur van een zaak, met uitzondering van het type zaak OTS-verlenging, bedraagt gemiddeld 20:40 minuten¹³. Op het moment dat de zaken worden onderverdeeld in 'type zaak', is er een verschil in duur op te merken. Een eerste OTS

¹⁰ Minimum = 0:00 minuten, maximum = 11:13 minuten.

¹¹ Minimum = 0:10 minuten, maximum = 9:25 minuten.

¹² Minimum = 1:38 minuten, maximum = 7:23 minuten

¹³ Minimum = 4:00 minuten, maximum = 44:00 minuten.

zaak duurt gemiddeld 19:33 minuten en een eerste OTS in combinatie met UHP duurt gemiddeld 23:16 minuten. Uit de resultaten blijkt dat zowel één aanwezige ouder als beide aanwezige ouders meer spreektijd hebben tijdens een eerste OTS zaak in vergelijking met een eerste OTS in combinatie met UHP (zie Tabel 6).

Tabel 6.

De Gemiddelde Spreektijd van één aanwezige Ouder en beide aanwezige Ouders bij een eerste OTS en een eerste OTS i.c.m. UHP.

Categorie	Eerste OTS (N=20)	Eerste OTS i.c.m. UHP (N=13)
Eén ouder (N=11)	4:43 (N=6)	2:22 (N=5)
Beide ouders (N=22) ¹⁴	4:58 (N=14)	3:52 (N=8)
- Eén ouder spreekt (N=4)	5:03 (N=2)	2:50 (N=2)
- Beide ouders spreken (N=15)	4:40 (N=12)	5:50 (N=3)

Wanneer er gekeken wordt naar de procentuele verhouding van de gemiddelde spreektijd van de ouders ten opzichte van de gemiddelde duur van een zaak, is het interessant om op te merken dat de gemiddelde spreektijd van ouders per kinderrechter verschilt. Kinderrechters A en E laten hierbij hoge uitschieters zien (zie Tabel 7). Opvallend is dat in de zaken waarin ouders gemiddeld meer dan 40% van de duur van de zaak spreken, geen advocaat aanwezig is.

¹⁴ NB: Inclusief 3 zaken waarin beide ouders allebei niet hebben gesproken.

Tabel 7.

De Procentuele Verhouding van Spreektijd van Ouders ten opzichte van de Zittingsduur in aantal Zaken per Kinderrechter.

Procentuele spreektijd van ouders t.o.v. de duur van de zitting	Aantal zaken bij kinderrechter A (procentuele spreektijd ouders)	Aantal zaken bij kinderrechter B (procentuele spreektijd ouders)	Aantal zaken bij kinderrechter C (procentuele spreektijd ouders)	Aantal zaken bij kinderrechter D (procentuele spreektijd ouders)	Aantal zaken bij kinderrechter E (procentuele spreektijd ouders)
< 10 %	4 (0,10%)	5 (4,82%)	-	-	2 (2,25%)
10 %- 20 %	2 (16,5%)	1 (12,00%)	2 (14,00%)	1 (11,20%)	1 (11,80%)
20 % - 30 %	-	1 (25,00%)	3 (23,40%)	-	2 (25,00%)
30 % - 40 %	1 (35,40%)	1 (38,30%)	1 (34,90%)	2 (32,75%)	-
40 % - 50 %	2 (45,00%)	-	-	-	1 (50,00 %)
> 51 %	1 (54,5%)	-	-	-	-

Er is een verschil in spreektijd van ouders opgemerkt wanneer er een advocaat aanwezig is. In vijftien van de 33 zaken is een advocaat aanwezig van enkel vader, enkel moeder of van vader en moeder samen (zie Bijlage 3). De mening van de ouders kan namelijk door de ouders zelf worden gegeven of verwoord worden door een advocaat. Indien ouders gebruik maken van rechtsbijstand, blijkt dat alle vijf de kinderrechters eerst het woord geven aan de advocaat voordat zij zich richten tot de ouders. Vervolgens vullen ouders, indien zij hier behoefte aan hebben, het pleidooi van de advocaat aan. Uit de resultaten blijkt dat wanneer een advocaat aanwezig is, de totale gemiddelde spreektijd van ouders korter is, dan wanneer er geen advocaat aanwezig is (zie Tabel 8).

Tabel 8.

Gemiddelde Spreektijd Ouder(s) met Advocaat en gemiddelde Spreektijd Ouder(s) zonder Advocaat.

	Categorie	Gemiddelde spreektijd ouder(s) in min.	Gemiddelde spreektijd advocaat in min.	Totale gemiddelde spreektijd in min.
Advocaat aanwezig (N=15) ¹⁵	Eén ouder (N=4)	2:00	5:37	7:37
	Beide ouders (N=11)	4:00	7:07	11:07
Geen advocaat (N=18)	Eén ouder (N=7)	4:07	-	4:07
	Beide ouders (N=11)	4:50	-	4:50

Dit geldt voor zowel één aanwezige ouder als beide aanwezige ouders. Maar als de gemiddelde spreektijd van de advocaat bij de gemiddelde spreektijd van de ouders wordt opgeteld, wordt de totale gemiddelde spreektijd van de ouder en de advocaat samen, langer dan wanneer een ouder aanwezig is zonder advocaat. Dit geldt wederom voor zowel één aanwezige ouder als beide aanwezige ouders.

Naast de aanwezigheid van de advocaat is ook gekeken naar het oordeel van ouders met betrekking tot de spreektijd van ouders. Met het oordeel van ouders wordt bedoeld of ouders het eens of oneens zijn met de reden voor het verzoek. De spreektijden van de advocaat zijn in deze resultaten niet meegenomen.

Uit de resultaten blijkt dat zaken, waarin ouders het eens zijn met de reden voor het verzoek, gemiddeld korter duren dan zaken waarin ouders het oneens zijn met de reden voor het verzoek (zie Tabel 9). De relatieve spreektijd van ouders, gemiddelde spreektijd in minuten afgezet tegen gemiddelde duur van een zaak in minuten, verschilt nauwelijks van elkaar. Indien ouders het niet eens zijn met elkaar over de reden voor het verzoek hebben zij meer spreektijd ten opzichte van de zaken waarin ouders het eens of oneens zijn. Hierbij moet opgemerkt worden dat er meerdere factoren zijn die de spreektijd van ouders kunnen beïnvloeden, echter hier is geen onderzoek naar gedaan.

¹⁵ N = aantal zaken

Tabel 9.

De gemiddelde Duur van een Zaak en de Spreektijd van Ouder(s) afgezet tegen het Oordeel van Ouders (eens/oneens).

Oordeel van ouders	Gemiddelde duur van een zaak in min.	Gemiddelde spreektijd van ouder(s) in min.	Relatieve spreektijd van ouder(s) in %
Eens (N=12)	19:25	3:53	20,00%
Oneens (N=14)	21:43	4:23	20,20%
Verschil oordeel (N=7) ¹⁶	18:00	4:00	22,22%

Wanneer er gekeken wordt naar de verschillen tussen de kinderrechters kan worden geconstateerd dat één kinderrechter een uitzondering laat zien. Bij deze kinderrechter hebben ouders meer spreektijd wanneer de ouders het eens zijn met de reden voor het verzoek.

4.3 Het begrip van ouders tijdens de OTS-zitting

Allereerst wordt er ingegaan op het gebruik van vakjargon tijdens de OTS-zaken. Er wordt in 25 van de 36 zaken (69,4%) geen gebruik gemaakt van vakjargon (zie Tabel 10). Onder vakjargon worden eveneens afkortingen en moeilijke woorden verstaan. Voorbeelden van vakjargon zijn woorden als: beschikking, ambulant, pleidooi, ontvankelijkheidsprobleem, verweerschrift, AMK, gebaseerd op art. 253a, primair, dubieus en gezag geschil. In de elf zaken waarin kinderrechters vakjargon gebruiken wordt er in tien zaken maar één tot vier keer per zaak gebruik gemaakt van vakjargon. In de elfde geobserveerde zaak gebruikt kinderrechter B zes keer vakjargon, afkortingen en/of moeilijke woorden. De gebruikte afkortingen (PMT en ART) worden wel verduidelijkt door deze kinderrechter.

¹⁶ Dit gaat om beide aanwezige, gescheiden ouders die verschillen in oordeel over de reden voor het verzoek.

Tabel 10.

De aan- of afwezigheid van een Advocaat en het gebruik van Vakjargon, afkortingen en moeilijke woorden door de kinderrechter.

Vakjargon	Advocaat	Aantal zaken (N) per kinderrechter					Totaal
		Kinder- rechter A	Kinder- rechter B	Kinder- rechter C	Kinder- rechter D	Kinder- rechter E	
Wel	Aanwezig	4	1	2	1	0	8
Geen	Aanwezig	1	2	1	1	3	8
Wel	Afwezig	0	2	0	0	1	3
Geen	Afwezig	6	3	5	1	2	17
Totaal		11	8	8	3	6	36

In drie van de elf zaken waar vakjargon wordt gebruikt is er geen advocaat aanwezig. In de andere acht zaken, waar wel een advocaat aanwezig is, wordt er geen vakjargon gebruikt. Opvallend is dat drie van de vijf kinderrechters (60%), te weten kinderrechter A, C en D, enkel vakjargon gebruiken in de aanwezigheid van een advocaat. De twee andere kinderrechters, te weten B en E, maken in drie zaken waar een advocaat afwezig is wel gebruik van vakjargon. Kinderrechter B gebruikt in twee zaken waar geen advocaat aanwezig is vakjargon. Echter, hier moet een kanttekening bij worden geplaatst. Er was namelijk wel een advocaat aanwezig voor het kind en niet voor de ouders. Om die reden is de advocaat niet meegerekend als vertegenwoordiger voor de ouders. Kinderrechter E gebruikt bij drie geobserveerde zaken waarbij een advocaat aanwezig is geen enkele keer vakjargon. Ook spreekt hij, in tegenstelling tot de andere vier kinderrechters, ongeacht de aan- of afwezigheid van een advocaat, in de meerderheid van de gevallen tegen de ouders. Deze kinderrechter stelt zijn vragen aan de ouders en niet aan de advocaat. De overige drie kinderrechters, A, C en D, stellen bij zaken waar een advocaat aanwezig is hun vragen voornamelijk aan de advocaat en niet aan de ouder(s). Overigens wordt er geen gebruik gemaakt van vakjargon in twee geobserveerde zaken waarbij een tolk aanwezig is.

Vakjargon wordt gebruikt bij alle type zaken. In totaal wordt er in vijf van de twintig eerste OTS-zaken vakjargon gebruikt. Bij de eerste OTS zaken in combinatie met UHP wordt er in vijf van dertien zaken vakjargon gebruikt en bij het type zaak verlenging wordt er slechts in één van de drie zaken vakjargon gebruikt.

Toetsing begrip

In zeventien van de 36 zaken (47,2%) toetsen de kinderrechters op verbale wijze of ouders de verschillende aspecten van de zaak begrijpen. Het gaat hierbij zowel om

het begrijpen van het gebruikte jargon, de moeilijke woorden en/of afkortingen als het verloop van de zaak. Wanneer kinderrechters het begrip van ouders verbaal toetsen worden er vrijwel altijd gesloten vragen gesteld. De volgende vragen komen regelmatig voor: *'Begrijpt u het verzoek?'*, *'Hebt u dat begrepen?'* en *'Is alles duidelijk?'*. In negentien van de 36 zaken is er geen sprake van toetsing van begrip van de ouders door de kinderrechter. In het bijzonder zijn het kinderrechter A en B die het begrip van ouders relatief weinig toetsen, namelijk in vijftien van de negentien (78,9%) door hen behandelde zaken wordt het begrip van ouders niet verbaal getoetst (zie tabel 11). Bij twee van deze negentien zaken geeft moeder op eigen initiatief aan dat ze niet begrijpt wat een OTS inhoudt. De kinderrechter legt dit vervolgens wel zo volledig mogelijk uit. Moeder zit tijdens de uitleg met haar hoofd te knikken waardoor ze lijkt aan te geven te begrijpen wat de kinderrechter zegt. Kinderrechter D toetst in alle drie de zaken die zij behandelt (100%) op verbale wijze het begrip van ouders (zie Tabel 11). Deze kinderrechter kijkt geregeld op naar ouders en blijft ze dan enkele seconden aankijken, hierdoor lijkt zij te kijken naar de houding en gezichtsuitdrukking van de ouders. Wanneer zij het idee heeft dat ouders het niet kunnen volgen, doordat ouders bijvoorbeeld hun wenkbrauwen fronsen naar hun advocaat, stelt zij vragen als: *'Er is een verzoek tot OTS en een beoogd gezinsvoogd, begrijpt u dit?'*, *'U weet wat een OTS is?'* en *'Weet u wat er allemaal kan gebeuren bij een OTS?'*.

Tabel 11.

Het Aantal zaken waarin de kinderrechter het Begrip van ouders op Verbale Wijze toetst.

Rechter	Toetsing begrip	Totaal aantal zaken	Percentage zaken toetsing begrip
Rechter A	2	11	18,2%
Rechter B	2	8	25,0%
Rechter C	6	8	75,0%
Rechter D	3	3	100,0%
Rechter E	4	6	66,7%
Totaal	17	36	47,2%

Bij de zaken waar een eerste verzoek tot OTS en eerste verzoek tot OTS in combinatie met UHP worden behandeld, is in bijna de helft van het aantal zaken (respectievelijk in 45,0% en 46,2%) sprake van toetsing van begrip door de kinderrechter. Opvallend is dat zowel kinderrechter A als B in zaken waarin zij geen vakjargon gebruiken, zij ook het begrip van ouders niet toetsen. Kinderrechter C, D en E toetsen in zaken waar zij geen vakjargon gebruiken meestal wel het begrip van ouders.

De moeilijkheidsgraad van het spreken van de kinderrechters heeft een

gemiddelde score. Dit betekent dat de kinderrechters geen gebruik maken van te moeilijk taalgebruik. Afkortingen worden zelden gebruikt en er is weinig sprake van vakjargon. Daarnaast is er gekeken naar de manier van spreken door de kinderrechters, dit wordt gedaan door te kijken naar het tempo van spreken van de kinderrechter. Enkel kinderrechter B spreekt met een bovengemiddelde moeilijkheidsgraad, dit komt door het redelijk hoge tempo van spreken. In het merendeel van de geobserveerde zaken lijken de kinderrechters hun taalniveau aan te passen aan het niveau van ouders en lijken de ouders de zaak te begrijpen. Dit is te merken doordat ouders instemmend zitten te knikken als de kinderrechter aan het woord is. Het verbaal toetsen van het begrip van ouders lijkt daardoor overbodig. Echter, kinderrechter A lijkt in één door haar behandelde zaak haar taalgebruik niet aan te passen aan het cognitieve niveau van de ouders. Deze kinderrechter gebruikt redelijk moeilijke woorden, zoals voorbarig, dubieus en primair, terwijl de advocaat heeft aangegeven dat de ouders verstandelijk beperkt zijn. Vervolgens toetst deze kinderrechter het begrip van ouders op verbale wijze door het stellen van een vraag. Beide ouders kijken hun advocaat vragend aan en antwoorden niet op de vraag van de kinderrechter. Het lijkt er sterk op dat de ouders niet begrijpen wat er is gezegd. Vervolgens geeft de advocaat verduidelijking aan de ouders en gaat de kinderrechter door met de behandeling van de zaak. Ouders zijn druk in gesprek met hun advocaat en lijken hierdoor geen aandacht te kunnen schenken aan het verhaal van de kinderrechter. Ouders hebben hierdoor mogelijk niet gehoord wat er door de kinderrechter besproken is.

Naast het toetsen van het begrip van ouders kan de kinderrechter ouders de ruimte geven om vragen te stellen. Zoals eerder aangegeven is wordt in twintig van de 36 (55,6%) geobserveerde zaken door de kinderrechter gevraagd of ouders nog vragen hebben. Op deze manier kunnen kinderrechters indirect nagaan of de zaak begrijpelijk wordt geacht door ouders. Kinderrechters D en E vragen in elke zaak die zij voorzitten expliciet aan ouders of er nog vragen zijn. Kinderrechter B vraagt slechts in één van de acht (12,5%) door haar behandelde zaken of ouders nog vragen hebben (zie Tabel 12). De vragen die ouders stellen hebben niet altijd betrekking op aspecten die tijdens de zaak zijn besproken, maar ouders kunnen ook vragen stellen over zaken die niet besproken zijn tijdens de zaak.

Tabel 12.

Het Aantal zaken waarin de kinderrechter Expliciet vraagt of de ouders nog Vragen hebben. Weergegeven per kinderrechter en voor alle kinderrechters in totaal.

Rechter	Totaal aantal zaken	Aantal zaken waarin de kinderrechter expliciet vraagt of de ouders vragen hebben	Aantal zaken (in procenten) waarin de kinderrechter expliciet vraagt of de ouders vragen hebben
Rechter A	11	4	36,4%
Rechter B	8	1	12,5%
Rechter C	8	6	75,0%
Rechter D	3	3	100,0%
Rechter E	6	6	100,0%
Totaal	36	20	55,6%

Motiveren beslissing

In de 26 zaken waar direct een gehele of een gedeeltelijke uitspraak wordt gedaan, wordt in 22 van de 26 zaken (84,6%) de beslissing gemotiveerd (zie Tabel 13). De kinderrechters leggen uit waarom het verzoek wordt toe- of afgewezen.

Kinderrechters A en E motiveren in elke door hen behandelde zaak de genomen beslissing. Ongeacht of ouders het eens of oneens zijn met het verzoek wordt de beslissing door deze kinderrechters onderbouwd. Een onderbouwing van het toewijzen van een verzoek ziet er bijvoorbeeld als volgt uit: *'Ik wijs het verzoek tot OTS toe voor de duur van een jaar. Er zijn grote zorgen omtrent het puberen van de kinderen. Jullie kunnen hierbij wel een steuntje in de rug gebruiken. Het is zwaar met vier kinderen en een gezinsvoogd is nodig om een lijn vast te houden. Ik heb er vertrouwen in dat het goed komt'* of *'Het verzoek wordt toegewezen gezien deze lastige omstandigheden en diverse problematiek is er hulp nodig, er is sprake van een concrete bedreiging van de ontwikkeling van het kind'*. Ouders die het niet eens zijn met het verzoek, zeggen na de bekendmaking van de beslissing: *'Ja ik snap het eigenlijk wel'*, *'Ja ik kan me er nu wel in vinden'* en *'Ja, ik snap het, misschien kan een gezinsvoogd ons inderdaad bijsturen met bepaalde dingen die wij moeilijk vinden'*.

Als de kinderrechters besluiten om de zaak geheel aan te houden wordt er aangegeven waarom er nog geen beslissing genomen kan worden. In zes van de tien zaken (60%) waar niet direct uitspraak wordt gedaan, wordt een motivering gegeven waarom de kinderrechter deze beslissing maakt. Voorbeelden van een motivering die een kinderrechter geeft is: *'Ik moet hier nog langer over na denken'* en *'Ik moet het nog nader onderzoeken'*. In de meeste gevallen wordt er gewezen op de complexiteit van

een zaak of het ontbreken van belangrijke gegevens die nodig zijn voor het nemen van een passende beslissing.

Tabel 13.

Het Aantal zaken waarbij de kinderrechter direct uitspraak doet en een Motivering geeft voor de genomen Beslissing.

Rechter	Totaal aantal zaken	Aantal zaken waarin de kinderrechter direct uitspraak doet	Aantal zaken met een directe uitspraak (in procenten) waarin de kinderrechter de beslissing motiveert
Rechter A	11	7	7 (100,0%)
Rechter B	8	5	2 (40,0%)
Rechter C	8	7	7 (100,0%)
Rechter D	3	2	1 (50,0%)
Rechter E	6	5	5 (100,0%)
Totaal	36	26	22 (84,6%)

Er zijn ook verschillen tussen kinderrechters geobserveerd. Vier kinderrechters, te weten kinderrechter A, C, D en E, geven vrijwel in alle zaken die zij voorzitten, ongeacht het type zaak en de mening van de ouders, een motivering van de genomen beslissing. Opmerkelijk is dat kinderrechter B in slechts twee van de vijf zaken met een directe uitspraak haar beslissing motiveert (zie Tabel 13). Dit betreft twee zaken waarbij ouders het niet eens zijn met het verzoek. Deze kinderrechter heeft niet expliciet verwoord waarom ze in de overige drie door haar behandelde zaken met een directe uitspraak geen motivering heeft gegeven. Kinderrechter B geeft enkel uitleg bij haar beslissing indien zij een eerste verzoek tot OTS in combinatie met UHP behandelt.

In drie van deze 26 (11,5%) zaken wordt door de kinderrechters aangegeven wat ouders moeten doen om OTS en/of UHP te beëindigen.

5.1 Conclusie

In dit onderzoek is gekeken naar de communicatie van de kinderrechter richting ouders en het begrip van ouders tijdens een OTS-zitting, waarbij de volgende hoofdvraag centraal staat: *'In hoeverre worden ouders in de gelegenheid gesteld om te participeren bij een eerste verzoek tot ondertoezichtstelling?'*. Op basis van de 36 geobserveerde OTS-zaken kan geconcludeerd worden dat ouders in ruime mate in de gelegenheid worden gesteld om te participeren bij een eerste verzoek tot ondertoezichtstelling. De ouders worden door alle geobserveerde kinderrechters betrokken in het proces door interesse en respect te tonen. Ouders worden door alle vijf

de kinderrechters bij alle zaken welkom geheten, waarna zij een centrale plek krijgen toegewezen. Vervolgens legt de meerderheid van de kinderrechters structureel de reden van de zaak uit aan de ouders. Daarnaast maken de meeste kinderrechters adequaat gebruik van meerdere gesprekstechnieken in de communicatie met ouders. Uit de resultaten van de observaties blijkt dat de kinderrechters over het algemeen meer open dan gesloten vragen stellen aan de ouders. Hieruit kan mogelijk geconcludeerd worden dat de kinderrechters in de rechtbank van Arnhem de ouders grote vrijheid geven in de formulering van een antwoord (Lang & van der Molen, 2003; Delfos, 2010). Naast het stellen van open- en gesloten vragen wordt er door de meerderheid van de kinderrechters veel geparafraseerd. Op deze manier wordt de communicatie verduidelijkt en laat de kinderrechter aan ouders zien dat er naar hen geluisterd wordt (Bryant, 2009; Lang & van der Molen, 2003). Bovendien toont de meerderheid van de kinderrechters interesse en begrip in/voor het verhaal van de ouders en geven alle kinderrechters in alle zaken, op één zaak na, ouders de ruimte om hun verhaal te doen. Hierbij laten alle kinderrechters de ouders bijna altijd uitspreken. Dit kan ervoor zorgen dat ouders actief blijven participeren tijdens de rechtszitting (Schuytvlot, 1999). Tijdens een eerste verzoek tot OTS blijken ouders meer spreektijd te hebben in vergelijking met een eerste verzoek tot OTS in combinatie met UHP. Naast het 'type' zaak blijkt ook de aanwezigheid van een advocaat effect te hebben op de spreektijd van ouders. De gemiddelde spreektijd van ouders – per zaak – die door een advocaat worden bijgestaan, is korter dan de gemiddelde spreektijd van ouders voor wie dat niet geldt. Opgemerkt moet worden dat wanneer de gemiddelde spreektijd van de advocaat wordt opgeteld bij de gemiddelde spreektijd van de ouder(s), de gemiddelde spreektijd van de ouder(s) en advocaat samen, langer is dan wanneer ouders aanwezig zijn zonder advocaat.

Gekeken naar het begrip van ouders kan gezegd worden dat ouders die niet begrijpen wat er wordt gezegd tijdens de rechtszitting, in mindere mate in staat zijn om te participeren. Daarom is het belangrijk dat de kinderrechter het gebruik van vakjargon, moeilijke woorden en/of afkortingen minimaliseert. Dit zorgt ervoor dat de zitting soepel kan verlopen en de ouders snappen waar de kinderrechter het over heeft (Schuytvlot, 1999; Boon & Geeraerts, 2005). In bijna driekwart van de zaken wordt geen gebruik gemaakt van vakjargon. Wanneer er wel sprake is van vakjargon, wordt dit per zaak slechts één tot vier keer gebruikt. Opmerkelijk is dat in het overgrote deel van de zaken waarin vakjargon wordt gebruikt een advocaat aanwezig is. Een mogelijke verklaring voor het weinige gebruik van vakjargon door kinderrechters kan worden gevonden in beroepsmatige aspecten. Gezien de professionele achtergrond van rechter en advocaat kan er met voorzichtigheid gesteld worden dat vakjargon meer voorkomt in de interactie tussen rechter en advocaat dan in de interactie tussen rechter en ouder(s) (Gommer, 2008; Schuytvlot, 1999). In slechts de helft van de zaken wordt op verbale

wijze getoetst of ouders begrijpen wat er gezegd wordt. Dit heeft mogelijk een negatief effect op het begrip van ouders. Echter, gezien het minimale gebruik van vakjargon, de gemiddelde moeilijkheidsgraad van spreken en het regelmatig op non- verbale wijze toetsen van begrip door de kinderrechters, lijkt het expliciet toetsen van begrip van de ouders overbodig. In de zaken waarin de kinderrechter direct een uitspraak doet, wordt de uitspraak in meer dan driekwart van het aantal zaken gemotiveerd. Het is mogelijk dat kinderrechters op die manier trachten het begrip van ouders te vergroten. Door een begrijpelijke uitleg van de redenen voor het opleggen van de maatregel zullen ouders wellicht een beter inzicht krijgen in de situatie waardoor ze zullen inzien dat de OTS noodzakelijk/ gerechtvaardigd is.

Toch geldt voor de rechtbank Arnhem dat er nog een aantal aandachtspunten bestaan om de participatie van ouders te vergroten. Zo blijkt uit de resultaten dat de reden van de aanwezigheid van de ouders door geen enkele kinderrechter wordt uitgelegd. Wanneer kinderrechters wel uitleg zouden geven, zou er voor de ouders meer duidelijkheid gecreëerd worden over het belang van hun aanwezigheid. Dit kan vervolgens mogelijk een positieve invloed hebben op de participatie van ouders tijdens de rechtszitting. Een ander gebied waar winst valt te behalen is de spreektijd van ouders. Ouders worden wel in de gelegenheid gesteld om te spreken maar deze spreektijd is beperkt. Door de ouders meer spreektijd te geven, krijgen zij in ruimere mate de gelegenheid om hun verhaal te doen waardoor ouders wellicht meer het gevoel hebben dat ze op een volwaardige manier kunnen en mogen participeren tijdens de rechtszitting. Het laatste aandachtspunt betreft het expliciet toetsen van het begrip van ouders door de kinderrechter. Kinderrechters zouden het begrip van ouders vaker moeten toetsen om er zekerder van te zijn dat het voor de ouders begrijpelijk is wat er wordt gezegd.

Er kan geconcludeerd worden dat de bovengenoemde aandachtspunten niet opwegen tegen de positieve resultaten, zodoende kan gesteld worden dat ouders door de kinderrechters van de rechtbank Arnhem in ruime mate in de gelegenheid worden gesteld om te participeren bij een eerste verzoek tot ondertoezichtstelling.

5.2 Discussie en aanbevelingen

Wat betreft de interpretatie van de resultaten, dient opgemerkt te worden dat het onderzoek enkele beperkingen kent.

Om te beginnen is in dit onderzoek een selecte onderzoeksgroep onderzocht. Allereerst is er slechts één rechtbank betrokken, namelijk de rechtbank van Arnhem. Daarnaast heeft er selectie plaats gevonden, doordat niet alle ouders toestemming hebben gegeven voor de aanwezigheid van de onderzoekers tijdens de OTS-zaken. De hiervoor genoemde beperkingen zorgen ervoor dat de resultaten van dit onderzoek niet

te generaliseren zijn naar OTS-zittingen in andere Nederlandse rechtbanken. Om deze reden is het van belang dat de resultaten van dit onderzoek met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

De tweede beperking in dit onderzoek is, dat er door de onderzoekers ook andersoortige zaken dan een eerste verzoek tot OTS zijn geobserveerd. Bij het interpreteren van de resultaten zijn over het algemeen ook het 'type' zaken OTS-verlenging en eerste OTS in combinatie met UHP meegenomen. Echter, bij het aspect 'spreektijd' zijn bij het interpreteren van de resultaten de verzoeken tot verlenging van OTS niet meegenomen. Om de betrouwbaarheid van soortgelijk onderzoek in de toekomst te vergroten is het van belang dat er slechts één type zaak als onderzoeksgroep fungeert.

De derde beperking in dit onderzoek heeft betrekking op de subjectiviteit van de onderzoekers. Er is sprake van een subjectieve beleving door de duo's, namelijk door invloed van eigen verwachtingen en gemoedstoestand, deze aspecten kunnen invloed hebben gehad op de resultaten. Wanneer er in de toekomst meer gericht wordt op het samen observeren van dezelfde begrippen, door middel van gestandaardiseerde duo-observaties en observatielijsten, wordt de betrouwbaarheid van dit onderzoek vergroot. Ook moeten er voorafgaand aan het observeren eenduidige definities worden opgesteld. Tevens moet er bij de interpretatie van de resultaten rekening worden gehouden met de eventuele verschillen in interpretaties van de individuele onderzoekers.

Een laatste beperking in dit onderzoek is, dat er mogelijk andere factoren zijn die invloed hebben gehad op de resultaten van dit onderzoek. Het gaat hier om factoren die invloed hebben op het handelen van de kinderrechter. Mogelijk stemt de kinderrechter zijn gedrag en communicatie ten opzichte van de ouders aan, omdat de kinderrechter zich bewust is van de aanwezigheid van de onderzoekers op de OTS-zitting en hun observerende taak. Dit kan mogelijk zorgen voor het tonen van sociaal wenselijk gedrag door de kinderrechter. Een andere factor die invloed kan hebben gehad op de manier van handelen door de kinderrechter is de 'toestand' van de ouders. Zo is het mogelijk dat bij een zitting met verstandelijk beperkte ouders, de kinderrechter zijn of haar taalgebruik aanpast en dan in het bijzonder rekening houdt met het gebruik van vakjargon en moeilijke woorden. Deze kinderrechter zal hoger scoren op duidelijkheid en lager scoren op het gebruik van vakjargon doordat de kinderrechter zich mogelijk aanpast aan het niveau van de verstandelijk beperkte ouders. Een laatste factor die invloed gehad kan hebben op het handelen van de kinderrechter is de complexiteit van de zaak. Bij het voorleiden van een 'zware' en complexe zaak is het mogelijk dat de kinderrechter zich aanpast aan deze moeilijker situatie en daarom uitgebreider en duidelijker gaat communiceren met de ouders, in vergelijking met een minder complexe zaak.

Een aanbeveling voor een gelijksoortig onderzoek in de toekomst gericht op de participatie van ouders tijdens de OTS zitting, is om naast het observatieformulier gebruik te maken van andere informatiebronnen. Hierbij kan gedacht worden aan interviews met de ouders en vragenlijsten. Ook is het van belang om door middel van interviews en vragenlijsten meer inzicht te krijgen in het handelen van de kinderrechter en de intenties achter dit handelen tijdens een OTS-zitting.

Literatuur

- Baarda, D.B. (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Bennett, S., Hart, S. N., & Svevo-Cianci, K. A. (2009). The need for a General Comment for Article 19 of the UN Convention on the Rights of the Child: Toward enlightenment and progress for child protection. *Child Abuse & Neglect*, *33*, 783-790. doi:10.1016/j.chiabu.2009.09.007.
- Berends, I. E., Campbell, E. E., Wijgergangs, E., & Bijl, B. (2010). Bescherming bekeken. Een onderzoek naar ontwikkelingen en regionale verschillen in het aantal ondertoezichtstellingen en machtigingen uithuisplaatsing. Duivendrecht: PI Research
- Boon, T. den, & Geeraerts, D. (2005). *Van Dale: Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*. Utrecht: Van Dale Lexicografie.
- Boschman, M. (2005) *Communiceren met mensen met een verstandelijke handicap*. Soest: Nelissen Uitgeverij.
- Bruins, P. (2005). Jeugdstrafrecht, kinderlijk eenvoudig. *Proces*, *1*, 31-32.
- Bruning, M. R. (2011). De ondertoezichtstelling herzien- snellere bemoeienis met meer rechtswaarborgen. *Ars Aequi*, *60*, 779-788.
- Bruning, M. R. (2012). Herziening van de kinderbeschermingsmaatregelen: Wanener is de overheid aan zet? In I. Weijers (Ed.), *Parens patriae en prudentie. Grondslagen van jeugdbescherming* (pp. 37-47). Amsterdam: Uitgeverij SWP-Amsterdam.
- Bryant, D. (2009). *Less adversarial trial handbook. A companion to the less adversarial trail*. Australie: Commonwealth Copyright.
- Clemens Schröner, B. L. F., Rijkssen, P., & Stolp, A. G. (1971). *Gezinsvoogdij, hulp of fictie?* Amsterdam: Vereniging Pro Juventute.
- Delfos, F. D. (2010). *Luister je wel naar mij? Gespreksvoering met kinderen tussen vier en twaalf jaar*. Amsterdam: SWP.
- Everwijn, H., Lindenberg, R., Reitsma, J., & Walberg, A. (2011). Een plicht met zachte hand: Evaluatie van de verschijningsplicht voor ouders bij de kinderrechter. WODC: Ministerie van Justitie.
- Forrester, D., Kershaw, S., Moss, H., & Hughes, L. (2007). Communication skills in child protection: How do social workers talk to parents? *Child and Family Social Work*, *13*, 41-51.
- Forrester, D., McCambridge, J., Waissbein, C., & Rollnick, S. (2008). How do child and family social workers talk to parents about child welfare concerns? *Child Abuse Review*, *17*, 23-35.
- Gerritse, H. A. (2012). *Praktijkgids familie- en jeugdrecht*. Apeldoorn: Maklu Uitgevers.
- Gommer, H. (2008). *Onder de rechter*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.

- Hemrica, J., & Heyting, F. (2004). Opvoeding en recht in balans: Vooronderstelde kindbeelden in discussies over jeugdstrafrecht. *Pedagogiek*, 24, 112-123.
- Hepping, K., & Weijers, I. (2011). *Effectieve ouderparticipatie in het jeugdstrafproces*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Ippel, P., & Heeger-Hertter, S. (2006). *Sprekend de rechtbank. Alledaagse communicatie in de Utrechtse zittingszaal*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- Janssen, L. (2011). *Jeugdrecht begrepen*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Jonge, G. de, Hepping, K., & Weijers, I. (2011). De rol van de ouders in jeugdstrafrechtspleging. In I. Weijers, & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht: in internationaal perspectief* (p. 283-295). Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Landsheer, H., 't Hart, H., & de Goede, M. (2003). *Praktijkgestuurd onderzoek. Methoden van praktijkonderzoek*. Houten: Noordhoff Uitgevers
- Lang, G., & van der Molen H. T. (2003). *Psychologische gespreksvoering*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Linden van der, A. P., Siethoff ten, F. G. A., & Zeijlstra-Rijpstra, A. E. I. J. (2009). *Jeugd en recht*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Luijk van, E. H. A. (2008). Ouders leren of laten opvoeden? Een pleidooi voor heroverweging van gedwongen opvoedingsondersteuning in de vorm van de Engelse parenting order. *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 7/8, 69-82.
- Peterson-Badali, M., & Broeking, J. (2009) Parents' involvement in the youth justice system: A view from the trenches¹. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 51, 255-270.
- Poorter, J. C. A., & Roosmalen, H. J. T. M. van (2009). *Motivering bij rechtsvorming. Over de motivering van uitspraken met een rechtsvormend element door de Afdeling bestuursrecht spraak van de Raad van State*. Den Haag: Raad van State.
- Rap, S., & Weijers, I. (2011) *De jeugdzitting: een pedagogisch perspectief: de communicatie tussen jeugdrechter en jeugdige verdachte*, Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Saywitz, K. J., Jeanicke, C., & Camparo, L. (1990). Children's knowledge of legal terminology. *Law and Human Behavior*, 14, pp. 523-535.
- Schreijenberg, A., Timmermans, M., & Homburg, G. H. J. (2011). De jeugdstrafzitting: een pedagogisch perspectief. De communicatie tussen jeugdrechter en jeugdige verdachte. *Research Memoranda*, 2.
- Schuytplot, A. (1999). Ouders en kinderen in de rechtszaal: Begrip en onbegrip van juridische procedures. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*, 15, 225- 238.
- Teeven, F. (2013). *Landelijke cijfers jeugdbescherming*. Verkregen op 28 maart 2013, op <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31839-262.html>

- Tyler, T. R. (2006). *Why people obey the law*. New Jersey: Princeton University Press.
- Verberk, S., & Fuhler, K. (2006). *De positionering van de jeugdrechter*. Den Haag: Raad voor de rechtspraak.
- Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek? Praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs*. Den Haag: Boom lemma uitgevers.
- Vlaardingerbroek, P. (2011). De samenhang tussen het jeugdstrafrecht en het civiele jeugdrecht. In I. Weijers & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht: In internationaal perspectief* (pp. 53-71), Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Weijers, I. (2004). Requirements for communication in the courtroom: A comparative perspective on the youth court in England/Wales and the Netherlands. *The Journal of the National Association for Youth Justice*, 4, 22, 22-31.
doi:10.1177/147322540400400103
- Weijers, I. (2012). *Parens patriae en prudentie. Grondslagen van jeugdbescherming*. Uitgeverij SWP-Amsterdam.

Bijlagen

Bijlage 1

Oproepbrief ouders

de Rechtspraak

Rechtbank Gelderland

Team jeugdrecht Arnhem

datum 17 juni 2013
contactpersoon N. Bozdag
doorkiesnummer 026-359 3725
ons kenmerk C/05/.... / JE RK 13/....
uw kenmerk
bijlage(n)
onderwerp
inzake: BJZ Ede/.....

correspondentieadres
postbus 9030
6800 EM Arnhem

t 026-359 2000
t
www.rechtspraak.nl

Geachte heer, mevrouw,

De rechtbank heeft een verzoekschrift ontvangen over de minderjarige(n):
....., geboren te, op

Het verzoekschrift is ingeschreven bij de rechtbank, Team jeugdrecht Arnhem, onder het zaaknummer
C/05/..... / JE RK 13/.....

Het verzoek wordt behandeld op de zitting van 25 juni 2013 om 11:45 uur bij de rechtbank aan de
Walburgstraat 2 - 4 te Arnhem. Ik roep u op hierbij aanwezig te zijn.
Indien u de naam van de behandelend rechter wenst te weten kunt u tot aanvang van de zitting contact
opnemen met de administratie van het Team jeugdrecht Arnhem.

Op de zitting kunt u uw mening over het verzoek geven. Als u dat wilt mag u een advocaat meenemen. U
bent niet verplicht op de zitting te komen.

Als u komt moet u zich melden bij de portier bij de hoofdingang van het gebouw. Ik verzoek u deze oproep
mee te brengen.

Als u de rechtbank belt of schrijft, verzoek ik u het zaaknummer te vermelden.

Heeft u vragen naar aanleiding van deze brief, neem dan contact op met de administratie van rechtbank
Gelderland, Team jeugdrecht Arnhem, telefoonnummer 026-359 3725.

Algemene informatie en antwoorden op veelgestelde vragen kunt u vinden op www.rechtspraak.nl.

Hoogachtend,

N. Bozdag

XF041.RTF

Uw persoonsgegevens en - indien van toepassing - die van uw cliënt worden voor zover nodig, ten behoeve van een goede procesvoering verwerkt in een registratiesysteem van het gerecht.

Indien het een **uithuisplaatsingsverzoek** betreft, WAAR wil men dat het kind wordt geplaatst? (nb het gaat hier om het verzoek en niet om de uitspraak van de kinderrechter)

Pleeggezin

Open / besloten jeugdzorg

Verzoekende partij: ...

Verzoek betreft kinderen in de leeftijd van

[indien niet expliciet genoemd, schatting geven]

Gegevens – ouders en kind(eren)

Gezinssituatie

- Gehuwde ouders

- gescheiden ouders

- Gezag/Voogdij

Zitplaats in zittingzaal

Schets zitplaats aanwezig:

Aanwezigen		
	<i>Aanwezig</i>	<i>Opmerkingen (deels aan-/afwezig?)</i>
Rechter		
Griffier		
Ouders / verzorgers	Vader	Bij afwezigheid, reden:
	Moeder	
	Anders:	
Kind(eren)	<i>[indien verzoek meerdere kinderen betreft, geef aan welk kind aanwezig is]</i>	Indien kinderen op de hal wachten, is er iemand die het kind gezelschap houdt? JA / NEE, zoja wie: ...
Raadsman		Van vader / moeder / kind (omcirkelen)
Bijzonder curator		Van kind
Tolk		Voor vader / moeder / kind (omcirkelen)
Overigen (familie / vrienden / anderen)		
Deskundigen	Raad voor de Kinderbescherming	
	Gezinsvoogd	

		Zoja, van: BJZ / WSG / Nidos (omcirkelen)
	Anders:	

1.Uitleg – door rechter *[gebruik witruimte voor concrete toelichting]*

a. Welkom heten ouder(s): JA / NEE / Gedeeltelijk

Welkom heten kind(eren): JA / NEE / Gedeeltelijk

b. Voorstellen van aanwezigen: JA / NEE / Gedeeltelijk

c. Toelichting rol/functie aanwezigen: JA / NEE / Gedeeltelijk

d. Uitleg reden/onderwerp zitting: JA / NEE / Gedeeltelijk

e. Uitleg reden aanwezigheid ouder(s): JA / NEE / Gedeeltelijk

2. **Communicatie** – door rechter

Rechter	[omcirkelen]	Notities
• Tempo (laag – hoog) (ruimte om te antwoorden / onderbreken?)	1 2 3 4 5	
• Volume (zacht – hard)	1 2 3 4 5	
• Articulatie (onduidelijk – overdreven)	1 2 3 4 5	
• Intonatie (te vriendelijk – te streng)	1 2 3 4 5	
• Moeilijkheidsgraad (te makkelijk – te moeilijk)	1 2 3 4 5	
Rechter	[omcirkelen]	
• Gebruik van jargon	Niet Weinig/Matig Veel	

• Gebruik van afkortingen	Niet Weinig/Matig Veel	
• Verduidelijking	Niet Weinig/Matig Veel	
a. Toetsing begrip door rechter: JA / NEE / Gedeeltelijk		
3. Inhoud – Communicatie met ouders <i>[gebruik notitieruimte voor concrete toelichting]</i>		
Rechter		Notities
a. Bespreking persoonlijke omstandigheden:	<i>[omcirkelen]</i>	
• Thuissituatie	Niet Weinig/Matig Veel	
• Persoonlijke problemen ouders	Niet Weinig/Matig Veel	
• Problemen rondom kind	Niet Weinig/Matig Veel	

b. Gesprekstechnieken:	<i>[omcirkelen]</i>	
• Parafraseren / samenvatten	Niet Weinig/Matig Veel	
• Open vragen		
• Gesloten vragen		
• Aanmoedigen tot spreken	Niet Weinig/Matig Veel	
• Interesse tonen in verhaal HOE?	Niet Weinig/Matig Veel	
• Begrip tonen	Niet Weinig/Matig Veel	
c. Wordt ruimte gegeven aan ouder(s) om verhaal te doen: JA / NEE / Gedeeltelijk		

Ouders rustig laten uitpraten: EEN BEETJE / GEMIDDELD / VEEL

d. Wordt ruimte gegeven aan ouders om vragen te stellen: JA / NEE / Gedeeltelijk

Zoja, op welke wijze? (Kruis aan en licht toe)

Er wordt hen gevraagd of ze vragen hebben

De rechter laat stiltes vallen en kijkt daarbij ouders aan

Ouders stellen uit zichzelf vragen en dit wordt toegelaten

Anders: ...

e. Houding ouder(s):	Moeder	Vader	
• Nerveus	Nee Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja	
• Boos / Frustratie	Nee Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja	
• Laconiek / Onverschillig	Nee Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja	
• Verlegen	Nee Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja	
• Spraakzaam	Nee Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja	

f. Bij afwijkende houding ouders tegenover specifiek een aanwezige (Kinderrechter, raadsmedewerker, gezinsvoogd of andere ouder), toelichting:

4. Overige

a. Indien het kind niet aanwezig is bij de zitting, welke partij vertolkt dan zijn/haar stem?

b. Indien ouders niet aanwezig bij delen van de zitting, toelichten onderdeel en reden:

c. Indien ouders rechtsbijstand hebben, wat is de rol van de advocaat:

Spreekt voor ouder(s) / Vult ouder(s) aan / Minimale rol / Anders

Toelichting:

5. Uitspraak

a. Beslissing: DUUR?

b. Uitleg bij beslissing: JA / NEE / Gedeeltelijk DOEL?

c. Sluit beslissing aan bij de mening van ouders of wijkt het hier van af?

SLUIT AAN / WIJKT AF / GEMENGD

d. Wordt aangegeven wat ouder(s) moet(en) doen om VOTS / OTS / UHP te beëindigen:

JA / NEE / Gedeeltelijk

Bijlage 3

Tabel 14.

Overzicht van alle Spreektijden van Ouders per Zaak.

Kinder- rechter	Zaak- nummer	Type zaak	Duur in min.	Aanwezigheid ouders	Spreektijd Advocaat in min.	Spreektijd per ouder in min.	Totale spreektijd ouders in min.	Totale spreektijd ouders t.o.v. de duur van de zaak in procenten
A	1	eerste OTS	14:00	Vader Moeder	- 4:24	2:00 0:00	2:00	14,3%
	2	OTS + UHP	44.00	Vader Moeder	9:01 (zelfde) 9:01 (zelfde)	0:00 0:00	0:00	0,0%
	3	eerste OTS	21:00	Moeder	7:06	0:00	0:00	0,0%
	4	OTS -V	21:00	Moeder	-	13:52	13:52	66,0%
	5	OTS + UHP	16:00	Vader Moeder	6:40 (zelfde) 6:40 (zelfde)	0:00 0:00	0:00	0,00%
	6	eerste OTS	18:00	Vader Moeder	- -	0:59 7:26	8:25	46,8%
	7	OTS + UHP	4:00	Moeder	-	0:02	0:02	0,5%
	8	eerste OTS	13:00	Vader Moeder	- -	4:30 1:07	5:37	43,2%
	9	eerste OTS	12:00	Vader Moeder	- -	1:08 3:07	4:15	35,4%
	10	OTS + UHP	42.00	Vader Moeder	- 15:01	6:02 1:51	7:51	18,7%
	B	11	eerste OTS	19:00	Vader Moeder	- -	0:56 9:25	10:21
12		OTS + UHP	8:00	Vader	-	2:03	2:03	25%
13		OTS + UHP	31.00	Vader Moeder	- -	2:25 0:00	2:25	7,8%
14		eerste OTS	10:00	Vader Moeder	- 3:16	0:17 0:23	0:40	4%
15		OTS + UHP	9:00	Moeder	-	0:01	0:01	0,1%
16		OTS + UHP	33.00	Vader Moeder	4:04 -	3:20 0:38	3:58	12,0%
17		eerste OTS	7:00	Vader	-	0:13	0:44	6,3%

				Moeder	-	0:31		
	18	eerste OTS	28.00	Vader	-	1:38	1:38	5,8%
				Moeder	17:06	0:00		
	19	OTS + UHP	5:00	Vader	-	1:55	1:55	38,3%
				Moeder	-	0:00		
C	20	eerste OTS	18:00	Moeder	4:00	3:57	3:57	21,9%
	21	OTS-V	41.00	Moeder	3:21	5:41	5:41	13,9%
	22	OTS + UHP	21:00	Vader	-	1:10	3:26	16,3%
				Moeder	-	2:16		
	23	eerste OTS	12:00	Vader	-	2:21	2:56	24,4%
				Moeder	-	0:35		
	24	OTS-V	15:00	Moeder	-	0:51	0:51	3,4%
	25	eerste OTS	15:00	Moeder	-	6:35	6:35	34,9%
	26	eerste OTS	15:00	Vader	-	3:10	3:35	23,9%
				Moeder	-	0:25		
	27	OTS + UHP	22:00		5:54	2:35	2:35	11,7%
				Moeder				
D	28	eerste OTS	21:00	Vader	2:10	0:00	7:23	35,2%
				Moeder	-	7:23		
	29	eerste OTS	37.00	Moeder	-	11:13	11:13	30,3%
	30	OTS + UHP	39.00		3:33	4:23	4:23	11,2%
				Vader				
E	31	eerste OTS	17:00	Vader	2:53 (zelfde)	0:33	2:09	
				Moeder	2:53 (zelfde)	1:36		11,8%
	32	eerste OTS	12:00	Moeder	-	0:00	0:00	0,0%
	33	eerste OTS	18:00	Moeder	-	4:52	4:52	27,0%
	34	OTS + UHP	18:00	Vader	-	1:40	9:05	50,0%
				Moeder	-	7:25		
	35	eerste OTS	29.00	Vader	3:40	3:20	6:41	23,0%
				Moeder	7:53	3:21		
	36	eerste OTS	40.00	Vader	1:10	1:38	1:48	4,5%
				Moeder	1:40	0:10		